

doi: 10.3935/rsp.v27i1.1695

INTERNATIONAL CONFERENCE: CHALLENGES OF WELFARE POLICIES IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Dubrovnik, 17. lipnja 2019.

Međunarodna konferencija pod nazivom »Izazovi socijalne politike u središnjoj i istočnoj Europi« održana je u okviru godišnjeg sastanka *International Network for Social Policy Teaching and Research* (Međunarodna mreža za podučavanje i istraživanje u socijalnoj politici), koji je održan u Dubrovniku od 16. do 18. lipnja 2019. godine. *International Network for Social Policy Teaching and Research* okuplja istaknute nastavnike i istraživače, dekane i voditelje programa iz područja socijalne politike s različitih svjetskih sveučilišta. Ciljevi ove međunarodne mreže su, između ostalih, razvijanje međunarodne mreže suradnje među vodećim znanstvenicima u području socijalne politike, razvoj zajedničkih obrazovnih programa te programa studentske razmjene, izgradnja zajedničkog repozitorija nastavih materijala i tehnika podučavanja (npr. iz statistike, analiza politika i drugih) u području socijalne politike.

Konferencija je bila važna prilika za raspravu o izazovima socijalnih politika u zemljama srednjoistočne Europe, koji su u velikoj mjeri specifični u odnosu na jezgru razvijenih zemalja EU-a, a istovremeno nedovoljno prepoznati i istaknuti u raspravama i na konferencijama iz područja socijalne politike. Cilj konferencije bio je istražiti trendove, politike i socijalne probleme koji dominiraju u suvremenom diskursu u socijalnoj politici zemalja srednjoistočne Europe. Valja naglasiti kako se ove zemlje međusobno razlikuju u stupnju razvoja i u izazovima socijalne zaštite, smanjenja rodne i ekonomskih nejednakosti, usklađivanja

plaćenog rada i obiteljskog života te promociji socijalnog ulaganja.

Prvi dio konferencije bio je posvećen temama dohotka, socijalne zaštite i nejednakosti te analizi novijih trendova u zemljama srednjoistočne Europe i u komparativnoj perspektivi. Raspravljani su izazovi sačinjavanja socijalnih politika u cilju jačanja ekonomskog rasta i smanjenja nejednakosti, kao i različita iskustva u politikama između zemalja zapadne i srednjoistočne Europe.

Ana Carla Pereira iz Opće uprave za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključivanje Europske komisije otvorila je konferenciju s izlaganjem na temu Europske perspektive o trenutnim socijalnim pitanjima. Neka od ključnih pitanja uključuju izazove starenja i predviđeni rast troškova u većini europskih zemalja do 2070. godine, prvenstveno za izdatke za mirovine i za dugotrajnu skrb. Osim toga, na djelu je i značajan rast troškova za stanovanje, obrazovanje i zdravstvenu skrb, koji rastu snažnije od stope inflacije, a koje najviše konzumiraju srednji slojevi. Istovremeno, od 2008. do 2017. u zemljama EU-a zabilježen je rast rizika od siromaštva u kućanstvima s nezaposlenim osobama, također i među srednjim slojevima koji se, općenito, smanjuju. Budućnost rada i zaposlenja, uključujući nove i promijenjene obrasce rada, vidi se kao jedan od ključnih izazova socijalne politike u EU.

Istvan Toth, s Tárki Social Research Institute iz Budimpešte izlagao je o temi Dohotka, imovine i zapošljavanja u srednjoj i istočnoj Europi. Postavlja se pitanje dolazi li do konvergencije u (ne)jednakostima u dohotku te koji su uzroci tome, u baltičkim i zemljama srednjoistočne Europe. U makroekonomskim indikatorima (rast BDP-a), primjetan je trend konvergencije prema EU prosjeku, ali različite su polazne točke i različita dinamika konvergencije među zemljama, pri čemu je članstvo u EU djelovalo pozitivno na većinu zemalja. Ove zemlje dijele zajedničko iskustvo tranzicije iz

planske u tržišnu ekonomiju, pridruživanje EU, ali se razlikuju u povijesnom nasljeđu i stupnju razvijenosti, politikama tranzicije i njenoj brzini, socio-ekonomskim pokazateljima, itd. Govoreći o stopama zaposlenosti, većina zemalja srednje i istočne Europe doživjela je oporavak i približavanje »jezgri« EU članica. Kada je riječ o nejednakostima, nakon manjih nejednakosti prije 1990-ih, dolazi do divergencije među ovim zemljama, a kao mogući uzroci rasta nejednakosti istaknuti su pad stope zaposlenosti u punom radnom vremenu, rast nejednakosti u plaćama, kao i slabljenje učinaka smanjenja nejednakosti kroz poreze i transfere.

Zsoka Koczan iz MMF-a i Europske banke za obnovu i razvoj izlagala je o temi Nejednakosti u dohotku, bogatstvu i u potrošnji u zemljama zapadnog Balkana. Nakon recesije i inflacije u 1990-ima, od 2000. pa do globalne ekonomske krize bio je trend ekonomskog rasta. Ipak, i u godinama ekonomskog rasta, rast zaposlenosti bio je slabiji, dok u vremenu ekonomske krize dolazi do značajnog pada zaposlenosti. Također valja istaknuti kako se ekonomski rast nije ravnomjerno odrazio na svo stanovništvo; za gotovo tri četvrtine stanovništva rast prihoda bio je ispod prosječne stope te dolazi do rasta nejednakosti, koje su u prosjeku veće u zemljama zapadnog Balkana nego u novim EU članicama. Također, reforme tijekom 2000-ih godina pokazale su se u velikoj mjeri nedjelotvornima i nezavršenima te nisu ispunile ciljeve.

Agnieszka Chlon-Dominczak s Varšavske ekonomske škole govorila je o temi Starenja stanovništva i financiranja troškova za starije u EU. Način na koji institucije društva – država, tržište i obitelj posreduju i utječu na potrošnju tijekom životnog vijeka ima implikacije za ekonomski razvoj, međugeneracijske (ne)jednakosti, smanjenje siromaštva i druge važne ciljeve socijalne politike. Poznati su trendovi rasta indeksa ovisnosti starijeg stanovništva u

zemljama srednje i istočne Europe te se predviđa značajno povećanje; dok je 2000. on iznosio 22,9, 2020. godine procijenjen je na 34,5, dok su projekcije da će 2040. godine iznositi 50,8. Istovremeno, na djelu je trend smanjenja udjela radno sposobnog stanovništva. U razdoblju između 2010. i 2017. nejednakosti u dohotku u starijoj dobi rastle su u svim zemljama srednje i istočne Europe, osim u Hrvatskoj i Sloveniji. Financiranje potrošnje u starijoj dobi u najvećoj se mjeri ostvaruje transferima iz javnih izvora (prije svega kroz mirovine i zdravstvenu zaštitu). To uzrokuje značajan teret za radno aktivno stanovništvo, tim više imajući u vidu relativno kratak period efektivne ekonomske aktivnosti, posebice žena. Zbog toga se kao važna strategija vidi uključivanje neaktivnog stanovništva u radnoj dobi, posebice žena, gdje je stopa zaposlenosti u zemljama južne te srednje i istočne Europe prosječno niža.

U drugom dijelu konferencije stavljen je fokus na specifične izazove socijalnih država srednjoistočne Europe, poput niske stope fertiliteta i izazova obiteljskih politika, povećanja indeksa ovisnosti u starosti i izazova održivosti mirovinskih sustava, kao i razvoja sustava socijalne skrbi za starije. Također, promocija politika socijalnog ulaganja stavlja naglasak na razvoj ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, ulaganje u vještine i druge mjere aktivnih politika zapošljavanja.

Martin Potuček s Fakulteta društvenih znanosti Karlova sveučilišta u Pragu tematizirao je ishitrene reforme privatizacije mirovinskih sustava u post-socijalističkim europskim zemljama te zašto taj eksperiment nije uspio u Češkoj. Uvođenje obaveznog stupa privatne mirovinske štednje središnje je obilježje mirovinskih reformi zemalja srednjoistočne Europe. Potuček identificira unutarnje determinante ovih reformi (promocija neoliberalne ideologije, institucionalni faktori, poput nedostatka iskustva

parlamentarne demokracije i upravljanja javnim sektorom, kulturalne faktore, poput nedostatnog iskustva tržišne ekonomije, rasta konzumerizma, te materijalističke faktore poput nižeg životnog standarda u usporedbi s bogatijim zemljama zapadne Europe) te vanjske determinante (utjecaj međunarodnih financijskih organizacija te izostanak jedinstvenog »glasa« EU-a oko reformi socijalne politike u ovim zemljama). Uvođenje obaveznog stupa privatne kapitalizirane štednje dovelo je do rasta javnog duga te su kao posljedicu toga neke zemlje potpuno ukinule ili smanjile udio doprinosa za privatnu štednju, ili su omogućile i olakšale povratak u »prvi« mirovinski stup. Češka je primjer zemlje koja je odoljela pritiscima za privatizaciju mirovinskog sustava jer nije bila pod fiskalnim pritiscima, kao npr. Poljska ili Mađarska, imala je manji javni dug te zbog snažnih opopenata reforme (sindikati i socijaldemokrati). Reforme, tj. privatizacija mirovinskih sustava u zemljama srednje i istočne Europe najbolji je prikaz izostanka strateškog usmjerenja socijalnih reformi u zemljama srednjoistočne Europe, koje poznati teoretičar Esping-Andersen naziva laboratorijem za eksperimentiranje u socijalnoj politici.

Pawel Polawski s Instituta za sociologiju Sveučilišta u Varšavi održao je izlaganje na temu Reformi sustava socijalne pomoći i specifično, izazova politika aktivacije. Paradigma aktivacije u središtu je programa Europskog socijalnog fonda te je EU svojim politikama omogućila testiranje programa i instrumenata aktivacije na širokoj osnovi. Analizirajući primjer Poljske, može se zaključiti o niskoj razini učinkovitosti politika aktivacije, primjerice, u mjerama zapošljavanja zaposli se tek svaka sedma nezaposlena osoba. Ističe se i problem nerazvijene suradnje lokalnih dionika (zavoda za zapošljavanje, udruga i drugih) te problem profesionalnih kapaciteta i nedostatka tre-

ninga i ulaganja u nove vještine stručnjaka u zavodima za zapošljavanje.

Slavina Spasova ispred *European Social Observatory* (OSE) i *European Social Policy Network* (ESPN) govorila je o izazovima politika formalne dugotrajne skrbi u starosti u srednjoj i istočnoj Europi. EU je predvodnica kada je riječ o politikama dugotrajne skrbi u starosti, između ostalog, imajući u vidu visinu javnih troškova za programe dugotrajne skrbi, koji su među najvišima na svijetu, ali postoje značajne razlike među državama članica. Tako, na primjer, skandinavske zemlje izdvajaju više od 2,5% BDP-a, dok zemlje srednje i istočne Europe imaju najniža izdvajanja, ispod 0,5% BDP-a. Promjene obiteljskih struktura, migracije, trendovi privatizacije i marketizacije stavljaju nove izazove pred ove programe. Neki od glavnih izazova za nacionalne programe dugotrajne skrbi u starosti uključuju: prvo, pitanja pristupačnosti i priuštivosti usluga (uključujući probleme nerazvijenosti usluga skrbi u kući, teritorijalne i institucionalne fragmentacije...), drugo, pitanje obilježja pružatelja skrbi, koju dominantno pružaju žene kao neformalnu skrb, treće, pitanje kvalitete usluga, regulacije i nadzora te konačno, pitanje financijske održivosti sustava, imajući u vidu rast udjela populacije starije od 80 godina i očekivan rast javnih izdvajanja za ove programe. Zemlje srednje i istočne Europe karakterizira familizam, nizak obuhvat starijih u institucionalnih skrbi, kao i nerazvijenost usluga skrbi u kući (s izuzetkom Slovenije).

Konferencija je zaključena panelom na kojem su izlagali mlađi istraživači, a na kojem su raspravljani i rezimirani suvremeni izazovi za socijalne države u zemljama srednjoistočne Europe. Nadalje, predstavljena su novija istraživanja koja naslovljavanju ove izazove te je raspravljena i istaknuta rastuća uloga i važnost razvoja sveučilišnih programa obrazovanja u području socijalne

politike u ovim zemljama, kako bi se moglo što uspješnije odgovoriti na specifične socijalne izazove u ovim državama. Na panelu su sudjelovali: Mirna Jusić s Karlovog Sveučilišta u Pragu, Jelena Matančević sa Sveučilišta u Zagrebu, Jekaterina Navickė sa Sveučilišta u Vilniusu, Lucie Novotna sa Sveučilišta Masaryk te Anis Ben Brik iz *Qatar Foundation*.

Jelena Matančević
 Studijski centar socijalnog rada
 Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

doi: 10.3935/rsp.v27i1.1706

ERNOP KONFERENCIJA 2019.: PHILANTROPY IN THE SPOTLIGHT? RESOURCES, REPUTATION AND ACHIEVEMENTS

Basel, 4.-5. lipnja 2019.

9. međunarodna znanstvena konferencija Europske istraživačke mreže o filantropiji (*European Research Network on Philanthropy* – ERNOP) održana je u Baselu, 4. i 5. lipnja 2019. godine. Filantropija nije novi fenomen, međutim, zadnjih godina raste njen značaj u Europi i u svijetu u naslovljavanju različitih društvenih i razvojnih izazova. Rastuća uloga i očekivanja od filantropije otvaraju i važna pitanja, poput motiva kojima se vode donatori i filantropske organizacije, ulogu filantropije u kontekstu europskih socijalnih država, kao i odnosa između filantropskih organizacija i drugih dionika. Istovremeno, rast značaja filantropije postavlja i sve veće zahtjeve za transparentnošću, te razumijevanja utjecaja i ograničenja filantropije. Domaćin konferencije bio je Centar za filantropske studije (*Center for Philanthropy Studies* – CEPS)

Sveučilišta u Baselu. Njegov direktor, Georg von Schnurbein u pozdravnom govoru naglasio je bogatu tradiciju i značaj filantropije za Basel, jedan od gradova s najvećom gustoćom zaklada u svijetu.

Plenarno izlaganje održao je Bob Reich, profesor političkih znanosti i filozofije na Sveučilištu Stanford. Reich je i jedan od ravnatelja Centra za filantropiju i civilno društvo na istom sveučilištu. Svoje plenarno izlaganje temeljio je na novije objavljenoj knjizi *Just Giving: Why Philanthropy is Failing Democracy and How It Can Do Better*, u kojoj kritički propituje normativno shvaćanje filantropije i ističe »tamnu stranu« uloge filantropije u demokratskim društvima, u kontekstu rasta nejednakosti. Prema Reichu, filantropija se ne bi trebala opravdavati kriterijem učinkovitosti, već treba vrednovati ciljeve filantropskog djelovanja, nije svaki cilj vrijedan u demokratskim društvima. Također, valja vrednovati način na koji je bogatstvo stečeno, je li on bio dobar. Drugim riječima, filantropijom se ne smije »popravlјati« šteta učinjena stvaranjem bogatstva. Kritički razmatra uvriježeno opravdavanje filantropije kako je bolje darivati nego držati bogatstvo za privatnu svrhu i privatnu potrošnju; on filantropiju razumijeva kao demonstraciju moći bogatih nad drugima, što je opasnost za demokratska društva. U tom kontekstu, kritizira i porezne povlastice za darivanje. Pozitivnu stranu filantropije i društveni doprinos zaklada Reich vidi tome što one pružaju mogućnost testiranja novih rješenja socijalnih problema i inovacija u dugoročnoj perspektivi, za razliku od vlada, koje imaju kraće mandate i čiji su ciljevi kratkoročniji.

Drugo plenarno izlaganje održala je Pamala Wiekping, profesorica na Vrije Sveučilištu u Amsterdamu, Centru za filantropske studije te gostujuća profesorica na *Lilly Family School of Philanthropy* u Indianapolisu. Izlaganje na temu stvaranja darežljivijeg društva, prof. Wiekping je